

Testimoni: Lluís Montagut Rodríguez
Data de l'entrevista: 22 de setembre de 2006

Naixement

A Tortosa, al carrer Nou de Santa Clara, llavors número tres, ara és la vint-i-dos, me penso, després d'una nova numeració. Per tant, sóc tortosí, de família tortosina, tortosí *de pura cepa*. A l'any 1946. Ara tinc seixanta anys.

Los començaments de la meua vida van ser molt negres, però amb el transcurs del temps he vist que "*no todo el monte es orégano*". Hi havia uns motius pels quals les coses eren negres, i ara potser no les jutjo de la mateixa manera com les vaig jutjar en altres èpoques. Intento ser més objectiu, donada l'experiència dels anys, és clar.

Escola

Sempre vaig anar a l'Escola de la Mercè. Abans de la Guerra hi havia altres escoles que potser no eren oficials... Perquè això de l'escola pública, avui dia es té un concepte d'escola pública, i abans era un altre. Lo mateix Ajuntament pagava sous a mestres. Després de la Guerra, els mestres no cobraven dels ajuntaments, van passar a cobrar dels ministeris. Per tant, hi havia qui obria una escola. Per exemple, hi havia un personatge, a Tortosa, que era tio de mon pare, que li deien Manel Montagut. Era regidor de l'Ajuntament, i va arribar fins i tot a ser alcalde accidental en un moment puntual. Va tindre un fill, que per cert, lo van afusellar a la postguerra, Lluís Montagut, àlies el *Dandi*. Era mestre d'una escola particular. Però que no era tan particular, perquè los crios que anaven allí no pagaven.

Mon pare se va quedar orfe de pare sent molt jovenet, tenia només dos anys, i un germà més gran que ell. I anaven en aquella escola: una, perquè estava el tio

d'ells; i l'altra, perquè no els costava un duro. Perquè a casa no hi havia un pa a la post.

A la meua època estaven les escoles típiques de sempre: l'Escola de la Mercè, l'Escola de Ferreries, l'Escola de Remolins, suposo que l'Escola d'allà baix, de Sant Llàtzer. Estes eren les escoles de la plebs. Llavors, estaven les escoles de la elit, que eren los "Hermanos de la Salle", lo Col·legi Verge de la Cinta, la Immaculada, l'Acadèmia Cots. Les escoles públiques donen una qualitat, i cada vegada en donen més, afortunadament, d'ensenyament. Però no sempre ha estat així: aquell que ha despuntat ha anat a una escola pagant, i normalment religiosa. Això és lo que hi havia aquí a Tortosa.

Lo normal és que la "*gente bien*" no anés, precisament ni a la Mercè ni a Remolins. Passa una mica com ara. Perquè ara, també avui, després de tants anys, que l'ensenyament ha canviat molt, i que es fa molta propaganda política, tots integrem uns certs grups, certes ètnies, certes persones, a l'escola pública. Però, normalment, la gent que pot, los envia a l'escola privada.

El Col·legi de la Mercè, al costat de l'església de la Reparació, al lloc que avui han fet la biblioteca Marcel·lí Domingo. Jo recordo molt de fred. Los hiverns eren molt crus, quan jo era menut. O potser és perquè com hi havia pocs recursos i les cases no tenien gaires condicions se sentia més lo fred que ara. Hi havia una cosa que no la vaig entendre mai. Los xiquets, en aquella època, anàvem amb pantalonets curts, perquè resulta que, no sé per quina raó, los pantalons llargs només los podien portar la gent adulta. Amb unes comes totes tallades de les ventades i del fred i havíem d'aguantar-nos. En canvi, les xiquetes anaven a col·legi i els permetien portar-se un braser. Agarraven i cada xiqueta portava una llauna de sardines. Normalment era una llauna de conserva, que li ficaven un filferro així, en forma d'ansa, i dins hi posaven unes brases, o lo que fos. I anaven a col·legi amb aquell braseret, i se'l posaven baix del pupitre per calentar-se una mica els peus.

Era un col·legi de misèria. Recordo moltes anècdotes. Teníem un conserge o bidell que estava esguerrat, parlava molt malament. Pobre home! Quasi que no se l'entenia. I a alguns crios ens feia temor. No perquè fos dolent, sinó que ens feia temor la figura d'ell. Era un home que va quedar esguerrat perquè quan se va acabar la Guerra se va dedicar a buscar la ferralla dels obusos, de les bombes i tot això, per anar a vendre-ho al drapaire. N'hi va explotar un i el va deixar desgraciat per a tota la vida. Li feien la caritat de tindre'l allí. Poca cosa devien donar-li, però, pobre home, allí estava.

Després recordo la divisió absoluta: mig col·legi era de xiquetes, l'altre mig era de xiquets. No ens podíem barrejar ni tan sols a l'hora del pati. Les xiquetes sortien a una hora, los xiquets sortíem a una altra. D'ensenyar a multiplicar i dividir, te n'ensenyaven més aviat poc. Lo que sí que recordo molt eren els ensenyaments religiosos. No ens movíem de la Catedral. No ens perdíem res: "*los primeros viernes de mes*", el mes de Maria, etcètera, etcètera.

El Pla Marshall

Recordo lo *Plan Marshall*. Els americans, quan Eisenhower va beneir el règim franquista, van enviar-nos llet en pols i formatge. Uns formatges que venien en pots. La llet en pols no valia absolutament res, a més sortia plena de terrossos, era una cosa imbevable. D'esta, en sobrava. Però el formatge, més aviat lo veiem passar de llarg. Pots de formatge que los pobres mestres, que suposo que cobraven prou poc, s'emportaven cap a casa. No hi havia casa de *beatos* ni de capellans, ni obres de caritat, on no hi anessin pots d'aquells que el *Plan Marshall* donava expressament per a les escoles i per a la infància. Hi havia molta gent que menjava el formatge aquell. Lo col·legi, lo recordo amb carinyo perquè, clar, érem crios. Era un col·legi impensable, no sé com no va passar alguna desgràcia.

L'ensenyament

Hi havia mestres de tota espècie. Hi havia mestre que s'emprenia les coses molt a pit. Clar! T'ensenyaven lo que els obligaven a ensenyar-te. Per exemple, me'n recordo que: *"el catalán es un dialecto"*, per exemple. No era un idioma. Catalunya era *"una región española, y todo lo que quieras decirme"*. Tot això t'ho matxucaven molt. La història d'Espanya era la de la *"una, grande y libre"*. Això, també, no hi ha volta de fulla. I una cosa que, també, no sé si em va deixar massa bon record, és que me van inculcar molt que *"los rojos eran asesinos"*. I era una cosa que jo no la vaig entendre mai...

El local de Falange

Falange tenia lo local al carrer Cervantes, al costat està l'Acadèmia Cots, o l'edifici Cinca Piqué, i, a l'altre edifici, que és un mirador, estava la Falange. Tenien un altaveu, una bestiesa feta de fusta, com un embut, penjat al mirador. Lo carrer Cervantes era el carrer on hi havia molta passa. Anava a l'estació, que en aquell moment era important, hi havia molt de tràfec de gent. I ells se posaven allí i quan se volien divertir: *"Oi mira, ara ve fulano, que és roig. Posem l'himne nacional."* I xim, taxim, taxim! Fotien a tota vela, en aquell altaveu, l'himne nacional. Que passava quan la postguerra? Que als cines lo passaven i la gent s'havia d'aixecar de la butaca *"con el brazo en alto"*. Aquell altaveu anava amb l'himne nacional i tots los que passaven pel carrer Cervantes s'havien de plantar, i fer el *saludo a la romana* cada vegada que ells volien tocar el nas a un o altre. A la millor l'ordre era que l'himne nacional s'havia de tocar, pos com la *"bajada de la bandera"* o a l'arriada, que tenen unes hores. Però, de tant en tant, si volien tocar el nas a la gent, ho feien.

Transports

La gent no tenia cotxes, vivíem en l'absoluta misèria. Quan venia el divuit de juliol tenies la pagueta doble que et permetia un respir. Era un temps bo per anar a la platja, la gent agarrava el tren *banyero*, que deien. Aquells vagons de fusta, horribles. I se n'anaven, normalment, a l'Ampolla.

Jocs

Jo he tingut companys que han pres mal. N'hi va haver un que no es va matar perquè Déu no va voler. Perquè, fixa't tu quin poc coneixement! Anàvem per estos quarters, al lloc que està la Residència. Allò havien sigut los quarters militars de Tortosa, los quarters d'infanteria. I allò, després de la Guerra, ja no va tornar a ressuscitar, i va quedar molt danyat l'edifici. Però també va quedar envaït de tota la gent que va vindre, la primera immigració que vam tindre: andalusos, murcians, extremeñys... I se solien posar en estos llocs, a les ruïnes del castell, a les ruïnes dels quarters. S'arreglaven allí unes estances com podien. I tots aquells voltants servien per jugar. Fins i tot, los crios tenien un camp de futbol que es deia lo Camp de Futbol del DDT. Al lloc, mes o menys on ara hi havia el camp de tir amb arc.

Tortosa va quedar plena de material. Hi havia gent, que anava a replegar la ferralla per anar-la a vendre. I los crios anaven per xalar: "*Ui, m'he trobat una pinta de bales.*" Rar era el crio que no en tenia alguna, a casa. I n'hi havia com jo que, potser perquè estava molt avisat, o perquè era més temoric, solia desmuntar-les i la pólvora la cremava, i feia: buf! M'hagués pogut fer mal. Però hi havia que feien una foguerada i fotien les bales dins. Clar: allò quan petava, imagina't, era mortífer!. Jo tinc un amic que va tirar un obús dins d'una foguerada, i, quan va petar l'obús, lo va senyalar. Això solia passar.

Hi havia dos punts molt importants, a Tortosa, per a què els crios se fessin mal, o no arribessin a grans. Un era lo jugar amb estos tipus de materials, i l'altre era el riu.

Lavors, aquí no hi havia piscines, no hi havia xalets amb bassa. Això només ho tenien los rics. Per prendre lo bany a la platja havies d'anar amb lo *banyero*. On anaven los crios? Pos al riu. I tots los anys se pagava la contribució. Tots los anys hi havia un crio que s'ofegava. I, en fi, era una època trista, trista per manca de mitjans, d'entreteniment... Però, per un altre costat, també era una època feliç, perquè, com eres un crio..., ho veies d'una altra manera.

Un crio, a les cinc de la tarda ja sortia de col·legi, i feia el que volia. No portaven ni treballs a casa. Los crios, avui dia no saben jugar. En no saber jugar, no sabem quina generació sortirà després. Perquè, a una mala, *natros* sí que teníem estos handicaps, però coneixíem Tortosa, coneixíem la gent, la gent ens coneixia a *natros*. Avui dia, a un crio li preguntes: "Escolta, on està el carrer Sant Tomàs?" I no ho saben. I *natros* ens ho coneixíem tot. Per què? Pos perquè jugàvem al carrer. Perquè érem crios que podíem sortir. I les portes de les cases, a més, estaven totes obertes, i avui dia, no.

Situació de la dona

Com *natros* vivíem a una Tortosa que no tenia condicions... Barris de Santa Clara, el Garrofer, Remolins, lo del Castell. No hi havia aigua corrent. Per tant, no hi havien safareigs, no hi havien dutxes a les cases, no hi havia res de tot això. Què és lo que feien les dones?. Anaven arreplegant la roba, i, una vegada al cap de quan, posaven tota la roba dins d'uns paners bugaders que hi havia, enormes, que pesaven una barbaritat. I amb lo paner al cap o al coll, se n'anaven fins als safareigs públics. N'hi havia en alguns llocs de Tortosa. Un d'ells era aquí, darrera mateix de "*las Hermanitas de los Pobres*".

Lavors no era com ara. Les dones, normalment, a pesar que es passava molta gana - n'hi havia alguna que anava a treballar, clar, a fer *mandados* que deien, que eren les dones de fer faenes, o a plegar olives, o lo que sigui - però abundava molt lo fet què estaven a casa, i la dona es cuidava dels iaïos, i la

dona feia el dinar per a quan arribava l'home tindre el dinar a taula. I llavors resulta que també es podia cuidar dels crios. Ara, no.

Els maquis

Jo tenia un mestre, que era *don* Juan Martorell, que vivia aquí a la costa de Sant Josep, a un xalet. I este home sempre ens contava coses. Era molt religiós, un home molt beat, però molt bona persona. Este home sempre ens contava que ell coneixia la cosa dels maquis, i que n'hi havia hagut, fins i tot n'havien afusellat. La imatge dels maquis encara estava molt present, sobretot segons en quina gent. Però, clar, als anys quaranta i cinquanta, ja el moviment maqui se n'havia anat, bastant, a fer punyetes. Una altra anècdota era quan Nomen va matar un *tio* allà dalt al xalet, que tot se va contar d'una manera molt rocambolesca i molt pel·liculera.

Jo no sé com van anar les coses exactament. Allí hi va haver un fet objectiu: uns desgraciats, morts de gana, que anaven per aquell *monte* amb armes, anaven a robar, perquè lo que feien era robar. Per tant no eren maquis, sinó que eren lladres, "*salteadores de caminos*" o *bandoleros* o com li vulgues dir. Era la famosa Pastora, que després resulta que no era la tal Pastora, sinó que era una persona amb problemes físics. I que, quan van entrar a robar al xalet dels Nomen, pos Nomen se va traure una pistola. Cosa també molt curiosa, perquè, jo em pregunto... Passa avui també. Per què hi ha persones que poden disposar d'un instrument de defensa? ja no dic d'atac, sinó que dic de defensa, i hi ha persones que no?

Lo cas és que a aquell se'l van carregar. Si mires la premsa de l'època, les primeres notícies que es van donar no van ser de lladres i "*salteadores de caminos*" sinó que va ser que uns maquis que anaven pel Port, i tal i qual. A aquella gent se'ls va tractar de maquis, en aquell moment. Això dels maquis, jo crec que també es va magnificar. Ni van ser tants, ni tan importants, com després s'ha dit. Esta és la meua opinió.

L'Escola d'art

Sempre continuo recordant los temps de la misèria. Quan un sortia de col·legi, a les cinc de la tarda, tenia hores per davant per anar per estos carrers. Quan venia l'hivern, feia molt de fred, i corrent per estos carrers, les mares patien.

Va resultar què la Diputació de Tarragona, al carrer Mercaders, a lo que es deia lo Palau del Marqués de Purroy. L'edifici del Marqués de Purroy estava justament al costat de lo que després va ser com una espècie de sala de cine del Patronat. Era una casa que a l'entresol i planta baixa hi vivia un pintor, que era Albert Fabà. Ja hi vivia son pare. Tenien lo taller. La primera planta, estava dividida en dos, una part la van dedicar a l'Escola d'Art, que la Diputació la va ubicar allí. Pagava els quatre *gastos* d'allò, era un espai menudet, i, a l'altre costat, la Sección Femenina, on ensenyaven a ballar jotes i preparaven "*las canastillas para las mujeres pobres*". I dalt estava la Penya Ja Arribarem: la penya ciclista, dalt de tot, i un conserge de l'Escola d'Art, a qui pagaven lo piset aquell, que era una cova. En aquella Escola d'Art, com estava pagada per la Diputació, i no costava un duro d'anar-hi, la gent solia matricular-hi els fills. Primera: los crios no baladien per estos carrers; i, segona, estaven calentets. Perquè, a casa, llevat d'un trist braser, que si no t'assentaves pràcticament damunt, no calentava gens, se passava fred. I allí hi havia estufes. Hi havia dos estufes, recordo, una era de llenya i l'altra era de crostes d'ametlla. Lo conserge, que vivia dalt de tot, a l'últim pis, fins i tot te diré que es feia el sopar allí. Era curiós, los crios allí i ell rostint-se tomates, o pataques o moniatos, lo que fos. S'ho rostia allí, a l'estufeta aquella, que es posava roenta. S'estava molt bé.

Jo he sigut un crio poc convencional. A mi, per exemple, anar a jugar a futbol o coses d'estes m'ha interessat poc. No m'ha agradat mai. Una de les coses que sí que feia és que, com mon pare treballava de mecànic al de Baró, per assenyalar els ferros solien portar trossos de guix a la butxaca, i jo sempre li remenava les butxaques. Com resulta que el carrer Nou de Santa Clara el van cimentar quan vaig nàixer jo, pos era una pissarra monumental, meravellosa. I a mi em donava molt per dibuixar. Li robava el guix a mon pare. Amb guix feia dibuixos. Dibuíxos

que, o bé los copiava d'un *tebeo* o em sortien a mi, perquè sí. I, clar, la pràctica, pos te dóna una certa soltesa i al final quedava graciós!

Un dia, ma iaia va dir: "*Home, i perquè no el portem a l'Escola d'Art, que este xiquet serveix.*" Hi havia la possibilitat d'anar a l'Escola d'Art, on no es pagava un duro, i que allí hi havia molt de crio que anava sense cap interès de cap classe, que anaven a xalar; o anar a la que es pagava, que era l'acadèmia de Cerveto, que és al lloc que anaven les èlits. Com a casa no es podia, pos van pensar en l'Escola d'Art. I em van col·locar allí per la meua afecció a dibuixar ja prèviament. L'Escola d'Art era molt, molt justeta. Ara, hi havia un patronat que formava part de l'Escola d'Art, i un professorat que recordo amb molt de carinyo.

Penso que una persona a qui no se li han reconegut los mèrits, que se li haurien d'haver reconegut a un professor, és lo senyor Llop, que encara viu, i que ha sigut un gran dibuixant, un gran il·lustrador i un gran artista. No se l'ha reconegut. Aquí s'ha parlat de qualsevol *bavarota*, en este poble. Però hi ha persones que, no sé per quina raó, passen de llarg. I crec que el senyor Llop és una de les persones de qui s'ha passat de llarg. Encara viu. Encara se li podria fer un homenatge. Encara se li podria fer una satisfacció. Però, potser no devia ser una persona gaire ben relacionada. Perquè m'estranya molt que, amb la categoria d'este home, no se li hagi fet. Era un gran ensenyant.

Després n'hi havia altres que estaven, no sé per quina raó. Per exemple, estava com a cap o director de l'Escola d'Art lo vell Faura, lo pare dels Faura advocats d'avui dia... Estava allí, era el director, i a més, ensenyava a la classe dels grans. Que jo sàpiga, este home no va tindre mai cap titulació, es va dedicar a ser advocat i a ser el cap d'aquell organisme que es dia *Colores*. Se veu que en la seua joventut havia pintat algun quadre, alguna cosa... No crec que fos dolent. I, com era de la Diputació, pos ell va ser nomenat cap. Després, estava, per exemple, *don Secundino Sabater*, lo metge, que venia un cop a la setmana a fer-nos classes d'anatomia artística. I després estava mossèn Aurelio Querol, que era el que presidia el Patronat de l'Escola d'Art.

L'Escola d'Art era menuda, però a mi m'agradava, perquè ensenyaven a dibuixar d'una manera molt bona. Així com al de Cerveto te posaven una làmina

per davant, que si convenia la podies calcar, allí no, allí dibuixaves del natural. I començaves amb un caixó, amb un quadrat. Posaven un caixó davant i l'havies de dibuixar. O una esfera. És molt difícil fer un cercle, donar-hi les ombres per a donar-hi volum. Després, ja, una cadira, un cabàs. Anaves pujant: botelles, los *brillos* etcètera. I acabaves fent guixos. Començaves per un guix d'una mà, una orel·la, un ull. I anaves pujant, a fer una figureta que simulava un didalet egipci. Fins que acabaves amb los grossos, que eren la Venus de Milo, lo Discòbol de Miron, i tot això.

El primer que hi va anar vaig ser jo. Però, a través de mi, van vindre Jaume Rocamora, va vindre Fernando Chavarría, Fernando Vilàs va vindre després. En fi, una sèrie de gent que ens ho vam emprendre més seriosament, vam perdurar allí. I clar, hem vist moltes coses junts.

Censura

Per la raó que fos, vam rebre guixos nous. Tot eren còpies de figures clàssiques: gregues, romanes, etcètera. I clar, els crios ens vam revolucionar, perquè el Discòbol ja l'havíem fet de cara, de cul, de cap, de baix, i embolicant-li un drap per damunt per a què tingués una altra forma. N'estàvem cansats de vore els mateixos models. I quan vam vore models nous! Van vindre "*todo el Patronato más los colaboradores y simpatizantes*" a fer una visita. Me'n recordo que anaven passant en fila i mossèn Aurelio Querol anava movent lo cap en signe de *desagrado*. "*Que no, que no, que no!*" Al final li vam preguntar: "què passa?" - "*Home, sembla mentida que no ho vegésseu, aquí vénen criaturetes i això és indecent.*" Resulta que havia vist que els mascles d'aquelles figures ensenyaven lo *pito*. I clar, allò era molt indecent. I saps com se va acabar? Que van *decapitar* els *pitos* a tots a cops de maça. Pim, pam! Cop de maça i *pito* a terra. I llavors va ser quan los crios ens vam donar compte del fet, de la situació. Perquè clar, ens va sobtar. Oh, mira! I ens ho posàvem a la butxaca i ens ho vam emportar, i que sé jo! Va ser molt divertit lo de l'Escola d'Art.

El Cercle Artístic

De l'Escola d'Art, los que ens vam quedar i ens ho vam prendre més seriosament, vam intentar fer una exposició. En aquell moment havia entrat de professor, en substitució de Faura, Roberto Escoda. Ens va ajudar molt.

El Cercle Artístic teòricament era això. Era anar allí, reunir-te amb una sèrie d'artistes locals que eren molt *variopintos*. Anaven des del senyor Antó, en pau descansi, que era l'aquarel·lista, passant pels Carbó, passant per Mauri... I, a més, també venien altra gent que no tenien res a veure amb el món de l'art, Pérez Bonfill, Manolo Gas i altres persones així. I ens van convidar a anar-hi, i *natros* molt contents que aquella gent de certa categoria, alguns d'ells professors, ens cridessin. Vam anar-hi. També va vindre en aquella exposició de la plaça de l'Ajuntament, Francisco González Cirer, que era lo que en aquell moment feia les cròniques d'art als mitjans. Per això *natros* vam sortir. I aquell home també ens va convidar a visitar-lo. Aquell home tenia una col·lecció bastant extensa d'obres, de quadres de gent d'aquí. Tenia una biblioteca impressionant, i *natros* vam anar-hi. Al cap de poc temps ens en vam adonar, de com anava la qüestió.

Ens vam trobar que cadascú predicava la seva conveniència. González Cirer era molt partidari de l'art abstracte, era un home que deia que el futur de l'art era aquest, i punt. I els altres deien que s'havia de fer art social, cosa que tampoc vaig entendre mai, perquè es tractava de pintar gent que es moria de gana, processons de gent amb *sombrero de copa*, que jo no ho he vist mai! Una processó de gent amb *sombrero de copa* no l'he vista mai. Francament, he vist altres coses carques, però, aquesta, no.

Ens trobàvem una mica entre dos fronts. Va arribar un moment en que les coses peten i hi va haver divisions. I potser esta divisió i estes imposicions, i que jo tinc lo cap bastant duret, hi ha coses que no les vaig entendre llavors i segueixo sense entendre-les ara. Això va ser bastant el meu desencant i el meu allunyament progressiu del "mundillo" de l'art i de la intel·lectualitat. Sí que he pintat més, però en aquell moment era una il·lusió diguem-ne entre cometes "professional o de

futur". Després ja va ser un *hobby*, i ara ni *hobby* tampoc, m'avorreix sobiranament. Allí em vaig desencantar.

MACLA 65

Hi va haver un període de col·lapse total. Cadascú anava pel seu compte. Tortosa era un desert intel·lectual i cultural, i hi va haver un intent de fer alguna cosa per relançar aquelles èpoques del Grup Gèminis, i aquelles èpoques d'intel·lectualitats i de preocupació per la cultura. Un dia em van convidar a una reunió, i allí hi havia molta gent, es va acordar formar un grup impulsor de la cultura i se li va donar un nom: lo grup MACLA.

Lo grup MACLA, lo més important que va fer va ser una exposició en una mena de saló que hi havia a l'Hotel Berenguer. Al túnel aquell hi havia una sala, i ho van habilitar per a fer exposicions. Van fer una famosa exposició - en què jo no vaig participar, entre altres coses, a part que jo no feia res, tampoc se'm va convidar - en protesta per la Guerra del Vietnam. És lo que més soroll va fer del Grup MACLA. Després va morir d'inanició, fins a tal punt que, uns anys després, bastants anys després, van tornar los mateixos personatges, la mateixa gent, a intentar una resurrecció d'un grup impulsor de cultura, i el van batejar amb el nom de Grup Estri. I este, encara va fer menys, perquè no va ser capaç ni de fer una exposició en protesta d'alguna cosa. Lo Grup Estri, de la mateixa manera que va néixer, se va morir, no es va fer res.

Franquisme i Transició

Jo vaig vindre a Tortosa quan Franco ja havia mort, però a Tortosa encara hi havia un alcalde feixista. Encara va estar-hi molts anys l'alcalde Tallada. Jo penso que encara no s'ha fet cap transició a Tortosa. Penso que, de fet, al fons de la qüestió, Tortosa està tal com estava. No s'ha canviat. S'hauran canviat noms, s'hauran arrencat coses sense importància, com els rètols que identificaven la

Residència, que abans era la *Residencia Sanitaria*, “en castellano”, *Virgen de la Cinta*, i ara és Hospital Verge de la Cinta. S’hauran arrencat les manises de les Cases Barates, per a què no se sàpiga que les va fer l’Obra Sindical del Hogar, o sigui, la *Falange y su régimen*. Però el fons, les persones, lo caràcter, el muntatge general de lo que és Tortosa, segueix sent la que era.

Parlo de Tortosa com a ciutat, no parlo de motivacions o creences, millors ni pitjors, parlo de realitats. Tortosa es queda massacrada per una guerra injusta, per una guerra que no hauria d’haver sigut, i per un aixecament d’uns que no ho haurien d’haver fet. Queda represaliada, queda encaixonada. Però, en estos quasi quaranta anys, ens posen lo 90% o més dels carrers de Tortosa asfaltats i cimentats; se reconstrueixen multitud d’edificis i centres; se fan los grups de Cases Barates, que Déu n’hi do les que es fan!. No això de *l’Obra de la Vivienda* que es fa avui dia, que lo màxim que et fan és avalar-te per a què et facis una hipoteca per a la vida teva i la de tons fills. No! Llavors feien unes cases barates, i si tu vols havies de llepar el cul al *miembro del Régimen oportuno*, per a què et donessin un pis, però et donaven un pis, assequible. Més o menys ben fet. Diuen – “Oh!, és que no valien res aquells pisos”- i què em diuen dels pisos de trenta metres quadrats d’avui?

A Tortosa no hi havia hagut mai sanitat pública. Suposo que a la resta d’Espanya tampoc. Però, a Tortosa, una de dos, o anaves pagant a les clíniques particulars, per tant era sanitat per a rics, o anaves a l’Hospital de Maria Rosa Moles, que era la caritat pública. I quan va vindre Franco, instal·la la Seguretat Social. “Un monstre impensable que ha tingut los problemes que ha tingut i segueix tenint”. Val, però instal·la una Seguretat Social. Lo primer centre lo posen al carrer Màrtirs de la Ciutat, vora la via del tren. Un piset on se visitava la gent i se l’atenia, i posteriorment se fa una obra tan important com l’Ambulatori de Ferreries, i posteriorment se fa la Residència.

I una cosa de la qual ningú parla mai, i que, a mi, em sembla importantíssima. En estos temps d’estalvi d’aigua, de problemes hidrològics i de reivindicacions. Lo riu, des què el món és món que passa per aquí, i sempre los tortosins, si volien beure,

havien de fer un pou, i si no tenien pou, havien d'anar a la plaça del Rastre, que hi havia una font que s'alimentava d'una font de dins del Rastre, o havien d'anar a dos o tres cases que venien aigua de la Caramella, i carregar-la fins a casa per aquelles costes de Santa Clara o pel lloc que fos. No hi havia aigua corrent. Per tant, qui ens va treure la misèria de damunt? Lo règim de Franco, que va fer una xarxa d'aigües que ni els romans, ni els àrabs, ni la República, ni el rei, *ni Dios que lo fundó*, s'havien atrevit mai a posar-nos aigua a la vora de casa. El franquisme va posar una xarxa d'aigües a Tortosa que, carrer sí, carrer no, hi havia una font. Ja ni tan sols obligaven a tindre l'aigua dins de casa. Després, les fonts han anat desapareixent. Però, tu saps lo que era? Quan la inauguració de les fonts a Tortosa, recordo dones plorant d'alegria. Quan sortien amb lo poalet de casa o amb lo canteret, i se n'anaven al costat de casa, omplien l'aigua i l'entraven. Això ens ho va fer el franquisme. En van fer moltes, de coses. I l'ensenyament obligatori i a més estatal també el va portar el franquisme aquí. Jo no sé el que van fer als altres llocs, jo parlo d'aquí.

Ara ja fa quasi tants anys de règim democràtic com de Franco, amb una diferència, este règim va agafar ja lo que havia sigut "los planes de desarrollo", i totes les realitzacions de passar d'un país destruït i arruïnats, a un país que més o menys s'havia desenvolupat. Estos no ho van agafar tan malament. I a Tortosa quantes realitzacions hem tingut? Perdre el tren, perdre el riu, perquè el transvasament de Tarragona és perdre el riu. Perdre l'emissora de Ràdio Tortosa, que era la segona més antiga d'Espanya, em penso.

Jo, que em perdonen. Tu em dius: "què recordes de l'època de la Transició?" Pos poques coses. Mira, una de les coses que té l'època de la Transició és que, en temps de Franco no podies dir per exemple lo que jo ara estic dient, amb la sinceritat que ho estic dient, i ara pots predicar. Però com les esquenes són amples, predica el que vulguis que no passa res.

I, per un altre costat, una altre avantatge és que, si volia veure culs, mamelles i altres coses, m'havien de portar les revistes los emigrants que marxaven cap a França i cap a Alemanya, i ara, veus culs i mamelles fins per la televisió. Però, això

realment és important? No és més important que un cap no et pugui fotre al carrer fàcilment?.

La democràcia avui dia

Voldria que el dret a l'habitatge fos real, que el treball fos segur, que no es poguessin estafar les hores o les condicions de treball. Amb això que han fotut dels contractes *basura*, que s'ha arribat a contractar la gent ja per hores! Llavors, què passa amb aquest tipus de contractes que ens ha donat la democràcia? Que no et pots guanyar la vida. És que diuen – “Oh! és que avui dia hi ha uns sous que són més presentables que els que hi havia quan Franco.” Per exemple, a lo millor entres a treballar, si tens la sort d'entrar-hi, en un lloc, on et donen unes condicions, o un que s'ha trencat les banyes estudiant una carrera, pot entrar a treballar d'allò. I a lo millor cobrarà un sou molt bo, a lo millor cobrarà mig milió de peles al mes, que ja està bé. Però només serà un mes! I la resta de l'any? Llavors, no eren mig milió de peles al mes, però sí que la gent s'hipotecava i es compraven un pis, o un cotxe, o lo que sigui, amb les perspectives que el primer any passarien la maroma per anar pagant les lletres, però, al segon, lo seu sou hauria augmentat. O sigui, el seu nivell de vida augmentava. I, d'aquí vint anys, que encara treballaria al mateix lloc, ja ho tindria tot solucionat i es podria hipotecar per una altra cosa. Avui dia no.

Jo, parlen de la joventut, que si no es casa, que si han de vindre emigrants aquí per a què ens paguen la jubilació. Quin disbarat és este? Si al mateix moment que arriben, ja estos emigrants deuen a la societat espanyola tot lo producte que poden donar ells durant vint anys com a mínim! Perquè clar, quan arriben aquí, dret a la sanitat, dret a l'ensenyament, dret... Tot són drets! Estos drets valen diners, i ells no hi han contribuït ni un duro. Jo no vaig en contra d'ells, *caramba!* No hi vaig! Tenen dret, pobra gent, a viure!. Però mira, los *folions* que van fotre a Barcelona, a l'Església del Pi, per què no els feien al seu país i enderrocaven el règim que els està explotant? No, aquí! I per què? Perquè som parallofes! I ens hem cregut que la democràcia és una altra cosa. I la democràcia no és això. La democràcia és lo dret a poder elegir, lo dret a poder viure, i el dret a la igualtat. I

aquí, d'igualtat, no n'hi ha cap! Les diferències cada vegada han sigut més abismals, lo que passa és que ens han enlluernat amb la tecnologia. Abans la gent anava a peu o en bicicleta, i ara tots anem amb quatre rodes.

Una cosa és que hi hagi molts de cotxes al carrer, i l'altra cosa és que hi hagi perspectives de futur. I perspectives de futur no n'hi ha, i la gent no es compromet. I a més es desmotiva. La gent no va a votar perquè està desmotivada, perquè, saps que votes lo que votes no serveix absolutament per a res, al contrari.

Ens han venut la moto de l'europeisme, i que per a l'any que ve la gasolina l'hem de pagar igual que els francesos, que els alemanys o que els anglesos. Però les prestacions i els sous d'aquella gent? Jo en conec pocs, d'espanyols jubilats, que hagin anat a França i s'hagin comprat un xalet per anar a passar la jubilació. De França aquí, d'Alemanya aquí, només cal anar a Mallorca que és tota d'ells. Home! Que no ens venguin la moto.

La Transició, a nivell global d'este Estat, no s'ha fet. I a Tortosa, a més, amb l'agreujant de la misèria de la poca-roba. Jo no crec en la Transició...!